

It has been revealed, that motivational component of the future professionals' in physical rehabilitation readiness to athletes' health recreation comprises realization of the significance of athletes rehabilitation as socially-significant activity; positive motivation, realization of professional goals and value-orientations as to the implementation of rehabilitation activity for athletes' health recreation; the will to master theory and practice of athletes' rehabilitation using up-to-date methods of health recreation.

The author considers the definition of criteria, indices and levels of future professionals' readiness to athletes' health recreation as perspective areas for further researches.

Key words: *motivational component, future professionals in physical rehabilitation, work, athletes' health recreation.*

УДК 811.161.1'243:801.6:37.091.3

Лариса Біденко

Сумський державний університет

СИСТЕМА РОБОТИ З ХУДОЖНІМ ТЕКСТОМ НА ЗАНЯТТЯХ З РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В РІЗНОРІВНЕВИХ ГРУПАХ

У статті розглянуто та теоретично обґрунтовано систему роботи з художнім текстом на заняттях із російської мови як іноземної у групах з різним рівнем володіння російською мовою. Розкрито сутність поняття «художній фільм». Виокремлено підґрунтя застосування відеофільмів на заняттях, встановлено їх недоліки та переваги. Значну увагу приділено особливостям подачі лінгвістичного матеріалу в групах із різним рівнем володіння мовою. Описано основні етапи роботи з художнім фільмом та розроблено систему вправ, які доречно використовувати на цих етапах. Автором висвітлено загальні та спеціальні особливості застосування художніх фільмів у групах із різним рівнем володіння мовою.

Ключові слова: *вища освіта, російська мова як іноземна, система роботи, художній фільм, диференціація навчання.*

Постановка проблеми. У методиці викладання російської мови як іноземної (далі РЯІ) останнім десятиліттям усе більше уваги приділяється застосуванню інноваційних методів навчання, серед яких особливе місце посідають інформаційні технології. Вони розширюють можливості використання різних електронних ресурсів, які допомагають вирішити цілу низку складних дидактичних завдань – отримання професійної освіти та всебічний розвиток особистості.

У Концепції мовної підготовки іноземців у ВНЗ України зазначено: «зміст мовної підготовки студентів-іноземців поєднує три взаємопов'язані складники: мовна, мовленнєва та соціокультурна. Зміст визначається відповідно до комунікативних потреб іноземців, тому може варіюватися залежно від етапу, рівня і профілю навчання» [4, 137].

Мовна складова зумовлює оволодіння поняттями, фактами, закономірностями, які забезпечують обсяг знань, оптимальний для формування мовленнєвих умінь і навичок. Мовленнєвий змістовий складник забезпечує формування комунікативної компетентності, що передбачає гармонійний розвиток умінь в основних видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, читанні, говорінні, письмі). Соціокультурна складова сприяє

формуванню соціокультурної компетентності, яка формується під час знайомства іноземців із особливостями культури України та мовною поведінкою носіїв мови в різних комунікативних ситуаціях.

Використання на заняттях з РЯІ художніх фільмів сприяє вирішенню вищезазначених завдань.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз педагогічної та лінгводидактичної літератури свідчить про виявлений інтерес вітчизняних і зарубіжних дослідників до цієї проблеми. Науковцями описані прийоми роботи з аудіотекстами (А. В. Тряпельніков), розроблена методика роботи з аудіовізуальними матеріалами (І. О. Зимня, А. О. Біловодська, А. М. Богомолів, Т. В. Страмнова, Г. О. Шантурова); достатньо широко висвітлені питання щодо використання мультимедійних презентацій у системі вищої освіти (В. І. Статівка, Л. І. Синельникова та ін.), досліджено методіку використання художніх фільмів у процесі викладання мови (Т. В. Весова, О. В. Іванова, О. Ю. Ніколенко, О. В. Чистякова). Проте ще недостатньо повно описана методика роботи з художнім фільмом у процесі викладання російської мови як іноземної у групах із різним рівнем володіння мовою.

Мета статті – описати методіку роботи з художнім фільмом у різнорівневих групах на заняттях із РЯІ.

Методи дослідження. Використано загальнонаукові методи: теоретичні – аналіз лінгводидактичної, психолого-педагогічної літератури; вивчення нормативних документів МОН України; емпіричні – спостереження за навчальним процесом.

Виклад основного матеріалу. Використання на заняттях з РЯІ адаптованих відеофільмів та відеокліпів, мультимедійних презентацій стає вагомим кроком у підвищенні мотивації під час навчання російської мови. Дослідження науковців підтверджують думку про те, що електронні ресурси мають певні переваги: активізують пізнавальну діяльність студентів, сприяють індивідуалізації навчання, розвивають умотивованість мовної діяльності; відтворюють комунікативні ситуації, представлені у вищезазначених ресурсах, стимулюють комунікативні потреби студентів як у повсякденному мовленні, так і в навчально-науковій та професійній сфері комунікації. Високо оцінюється методистами дидактичний потенціал електронних ресурсів як засобу наглядної семантизації нової лексики. Останнім часом усе більше викладачів звертаються до демонстрації художніх фільмів як цінного джерела лінгвістичної та екстралінгвістичної інформації.

На думку лінгводидактів, художні фільми є одним із найефективніших засобів формування комунікативної компетенції на різних етапах навчання. Саме вони дозволяють «уявити мову в дії, при перегляді відеофільму сприйняттю студента легкодоступні і учасники, і мова, адже люди постають у таких обставинах, у яких проходить комунікація» [3, 11]. О. О. Біловодська вважає, що «художній фільм являє собою складну систему поєднання

лінгвістичного та екстралінгвістичного». У аспекті теорії мовленнєвої діяльності, як переконують дослідження О. Ю. Ніколенко, відеосприйняття можна розглядати як специфічну мовленнєву діяльність, складовим елементом якої є «ускладнені» рецептивні види мовленнєвої діяльності: аудіювання ускладнюється зорово-слуховим, почуттєво-образним сприйняттям – тріадою «зображення-звук-мовлення» [2, 45].

Перегляд фільму має містити конкретну мету – закріплення пройденого матеріалу й розвиток мовлення. Прості побутові ситуації, зрозумілі діалоги, у яких багаторазово повторюються слова і фрази, що містяться в кінострічці, сприяють кращому запам'ятовуванню нової лексики і, як результат, – розвиткові мовлення студентів-інофонів. Можливість зіставити прочитане й побачене викликає неабиякий інтерес студентів і спонукає їх до активної пізнавальної діяльності.

Безумовно, художній фільм не є універсальним засобом, однак має певні переваги: а) надає роботі виховного значення, що сприяє посиленню навчального ефекту в процесі оволодіння мовою; б) активізує психологічні резерви особистості (розвиток уваги, пам'яті, мислення); в) сприяє взаємозв'язку різних видів мовленнєвої діяльності; г) ураховує особливості використання мови в різних стилістичних аспектах тощо.

Застосування художніх фільмів без розробки спеціальної методики, на думку лінгводидактів, є малоефективним. Так, А. В. Тряпельников пише: «... пряме включення матеріалів художніх фільмів у навчальний процес без створення відповідної системи вправ є невиправданою втратою часу» [3, 12]. Робота з художнім фільмом на заняттях має бути чітко спланованою, структурованою та продуманою, а успішність у досягненні високих результатів у формуванні комунікативної компетенції можлива під час методично правильно організації кінозаняття. Важливого значення набуває й вибір самої кінострічки. Так, Т. В. Страмнова і Г. О. Шантурова виокремлюють основні принципи відбору: а) актуальність теми, яка стимулює пізнавальний інтерес і творчу активність студентів; б) наявність у фільмі конфлікту, що забезпечує подальшу роботу над вирішенням проблеми; в) урахування вікових особливостей студентів, їхніх національних особливостей, навчальних інтересів та релігійних переконань.

На кафедрі мовної підготовки іноземних громадян Сумського державного університету викладачами розроблено прийоми роботи з відеозаписами художніх та короткометражних фільмів і викладено їх у методичних вказівках. Цільовою аудиторією для проведення кінозанять були студенти-іноземці 2 курсу медичного інституту. Вони мають сертифікат не нижче рівня В1. Проаналізуємо роботу у групах із різним рівнем володіння російською мовою. Упродовж 2014–2015 рр. ми провели апробацію нашої методики в різнорівневих групах без мови-посередника й одержали позитивні результати. Перша група складалася зі студентів, що приїхали до

нас на навчання з країн ближнього зарубіжжя (Узбекистан, Таджикистан, Туркменістан, Азербайджан, Грузія). Безумовно, рівень володіння російською мовою в цих групах був вищий і відповідав рівням B1–B2. Зазначимо, що студенти цієї групи дуже емоційні, їхні дії щодо вивчення мови вмотивовані, вони проявляють високу активність під час роботи над лексикою і граматику. У другій групі навчаються студенти з Пакистану, Йорданії, Ірану. Студенти цієї групи характеризувалися нижчим рівнем володіння мовою (A2–B1), їхній лексичний запас бідніший, недостатньо розвинені навички читання та говоріння.

Отже, ми маємо дві різні за рівнем підготовленості групи, яким необхідно оволодіти знаннями з мови та сформувати комунікативні вміння й навички.

Створюючи методiku роботи з художніми фільмами, ми спиралися на праці лінгводидактів, які виокремили основні етапи роботи у процесі проведення кінозанять: 1) підготовчий – етап попереднього зняття мовних труднощів; 2) сприйняття відеофільму – розвиток уміння сприймати кіноінформацію; 3) розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності.

Слід зауважити, що, як засвідчує багаторічний досвід роботи з іноземними студентами, застосування художніх фільмів на уроках з РЯІ є завершальним етапом із теми або проблеми, що вивчалася, а сама методика схожа на роботу з текстами. Студенти мають заздалегідь ознайомитися з матеріалом, який буде висвітлено в кінострічці, тому підготовчий етап має неабияке значення. Він передбачає зняття лінгвістичних та екстралінгвістичних труднощів, із якими можуть зіткнутися студенти під час перегляду фільму, тому наша робота була спрямована на відпрацювання опорної лексики і граматики. Виходячи з цього цим студентам був запропонований текст, поділений для зручності на 3 частини: «Біографія Авіценни», «Досягнення видатного лікаря», «Легенди про Авіценну». Робота над текстом відповідала традиційній методиці. З метою опрацювання опорних слів нами були використані лексичні вправи (тлумачення лексичного значення слова, підбір спільнокореневих слів, синонімів, антонімів, словотворчий аналіз тощо). Роботу над граматику (відмінкові закінчення, види дієслів, вживання дієприслівників та прислівників тощо) забезпечували граматичні вправи, а вправи на розвиток навичок усного (відповіді на запитання до тексту на розуміння прочитаного, розігрування діалогів тощо) та писемного мовлення (вставте дієслова в речення за змістом, запишіть речення, побудуйте висловлювання на запропоновану викладачем тему) містилися в післятекстових завданнях.

Як показує досвід роботи, переходити до трансляції фільму можна лише після того, як студенти засвоїли опорну лексику, відпрацювали граматичні конструкції, обговорили питання, які розкривають сприйняття та розуміння ними текстового матеріалу. Підготовчий етап у першій групі

зайняв менше часу, ніж у другій групі. Студенти другої групи відчували труднощі у процесі роботи над усними мовленнєвими вправами, демонструючи недостатній лексичний запас слів.

Другий етап – сприйняття відеофільму – теж має свої особливості. Перегляд відеофільму не повинен проходити в один етап, фільм розбивається на фрагменти (по 15–20 хв.). Після їх перегляду виконуються мовні та мовленнєві вправи. «Завдання передбачають дві мети: закріплення лексики та граматичних форм, формування навичок побудови власного висловлювання» [2, 46]. У слабких групах навіть фрагменти доцільно ділити на частини. Зі студентами цих груп варто обговорювати лексику, а, можливо, і прочитати про себе, або в ролях текст монтажного запису. У групах, де студенти володіють мовою на рівні B2, одноразового перегляду буде достатньо. Після перегляду фрагменту виконуються вправи на розуміння змісту, а також на закріплення і введення в мовлення нової лексики. Головною метою цих вправ є розвиток навичок говоріння й письма.

Спочатку студентам пропонується відповісти на запитання, які дозволяють не лише з'ясувати розуміння студентами змісту фрагменту, але й висловити власну думку щодо деяких фрагментів фільму, дати оцінку вчинків героїв, спрогнозувати їх поведінку, поставити себе на місце персонажів тощо.

Наприклад: 1. Кто и почему приехал в дом родителей Авиценны? 2. Каким мы встречаем Авиценну? Почему он склонился над книгами? 3. Как эмир встретил Авиценну? Почему? 4. Как вы считаете, прав ли был Авиценна, отказавшись от подарков эмира? 5. Что попросил в благодарность Авиценна у эмира? О чем это свидетельствует?

Після запитань можуть бути завдання проблемного характеру, що сприятимуть активізації пізнавально-практичної діяльності. Дієвими, на наш погляд, є завдання описового характеру (описати зовнішність одного з героїв), при цьому викладач може ускладнити завдання (наприклад, описуючи зовнішність героя, застосуйте прикметники).

Вправи на асоціацію допоможуть розвинути й когнітивні вміння (зіставляти, протиставляти, робити висновки). Наприклад, завдання може бути таким: які виникають думки, коли ми говоримо «мудрые книги», «склонить голову», «сильные мира сего».

Як правило, завдання полемічного характеру не залишають осторонь студентів, вони із задоволенням вступають у дискусію, при цьому відпрацьовують уміння правильно будувати висловлювання. Крім завдань дискусійного характеру, ми використовуємо вправи-ситуації, аналогічно до тих, що були представлені в кінострічці. Студентам пропонується опорна лексика та відводиться деякий час на підготовку власне створених висловлювань.

Після перегляду фрагменту деяких важливих моментів фільму можна вимкнути звук та запропонувати студентам продублювати цей фрагмент,

намагаючись при цьому не використовувати монтажний запис. Проте, як показує досвід, ці завдання доцільно застосовувати лише в сильних групах.

Необхідно також звертати увагу на правильність вимови звуків, відпрацьовуючи такий вид мовленнєвої діяльності, як читання. Особливо це стосується студентів слабких груп.

Безумовно, використання відео на заняттях з РЯІ відкриває низку унікальних можливостей для викладача і студента і в плані оволодіння іноземною культурою, що позитивно впливає на формування соціокультурної компетенції.

Отже, як показала практика, використовуючи на заняттях художні фільми, треба враховувати як загальні особливості, характерні для студентів усіх груп, так і спеціальні. Загальними, на нашу думку, є: 1) урахування національних, культурних та релігійних особливостей; 2) використання візуальної наочності як засобу семантизації; 3) застосування завдань дискусійного характеру, що сприяють розвиткові мовленнєвих навичок у групах із різним рівнем володіння мовою; 4) одночасний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності.

У групах, рівень володіння мовою яких є високим, нами виокремлено такі спеціальні особливості: систематичне закріплення нового й раніше вивченого граматичного матеріалу; сприяння активізації мовленнєвої діяльності; широке застосування ситуативних, асоціаційних вправ, використання завдань проблемного характеру. Тоді як у групах середнього та низького рівнів вагомим значення набувають вправи на розвиток говоріння та аудіювання, багаторазового повторення стійких словосполучень і ключових фраз; контроль правильності вимови звуків.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Зважаючи на згадані вище особливості роботи з художнім текстом на заняттях з РЯІ, можна зробити висновки про те, що використання художніх фільмів має як емоційний вплив, так і служить стимулом підсилення додаткової мотивації в подальшій навчально-практичній та творчій діяльності.

ЛИТЕРАТУРА

1. Весова Т. М. Читаем. Смотрим. Говорим : развитие речевых умений на материале художественных текстов и видеозаписей одноименных фильмов : учебное пособие / Т. М. Весова, Е. В. Чистякова / ВолгГТУ. – Волгоград. 2008. – 56 с.
2. Николенко Е. Ю. Особенности работы с художественным фильмом на уроках РКИ / Е. Ю. Николенко, О. В. Иванова // Русский язык за рубежом : учебно-методический иллюстрированный журнал. – М., 2013. – № 4 (239). – С. 43–53.
3. Тряпельников А. В. Использование монтажного листа в работе над развитием речи студентов-иностранцев краткосрочного обучения : дис. ... канд. пед. наук. – М., 1992.
4. Ушакова Н. І. Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України / Ушакова Н. І., Дубчинський В. В., Тростинська О. М. // Викладання мов у вищих навчальних закладах на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки : зб. наук. праць. – Харків, 2011. – Вип. 19. – С. 136–146.

РЕЗЮМЕ

Биденко Л. Система работы с художественным текстом на занятиях по русскому языку как иностранному в разноуровневых группах.

В статье рассмотрена и теоретически обоснована система работы с художественным текстом на занятиях по русскому языку как иностранному в группах с разным уровнем владения русским языком. Раскрыта сущность понятия «художественный фильм». Выделены основания применения видеофильмов на занятиях, установлены их недостатки и преимущества. Значительное внимание уделено особенностям подачи лингвистического материала в группах с разным уровнем владения языком. Описаны основные этапы работы с художественным фильмом и разработана система упражнений, которую уместно использовать на этих этапах. Автором освещены общие и специальные особенности применения художественных фильмов в группах с разным уровнем владения языком.

Ключевые слова: *высшее образование, русский язык как иностранный, система работы, художественный фильм, дифференциация обучения.*

SUMMARY

Bidenko L. System of using fictional text in course of Russian as a foreign language in student groups of different Russian language proficiency levels.

According to the Concept of language education of foreign citizens in higher education institutions, that has intention for linguistic, conversational and sociocultural competency, we put forward a system that would use fictional films in Russian language classes. Judging on behalf of varying Russian proficiency in different groups of foreign students, we have developed a system of tasks and exercises which can be effectively implemented.

The author defines the term “fictional film” both incentives and disincentives for using films in language classes. The article describes the main principles of choosing a movie: thematic relevance, presence of a conflict situation which assures the further problem discussion, consideration of age features of students, their national customs, and religious belief.

Significant attention has been given to the specifics of delivering linguistic information to student groups of different Russian proficiency levels.

The author describes the main stages of work with the film: preparatory stage (preliminary explaining of language subtleties), viewing (developing an ability to understand film’s narration); and educating in every aspect of speech. A complex of exercises and tasks, which are relevant for each stage, has been developed.

The author points out general and specialized implementations for a fictional film in student groups of different language proficiency levels. In our view, general ones are: 1) considering any national, cultural or religious traditions; 2) using the visuals as a tool of semantization; 3) using tasks in a manner of polemical discussions, which promote conversation in student groups of different language proficiency levels; 4) simultaneous development of every aspect of speech.

In groups with higher proficiency levels we have observed some specialized uses for the exercise system, such as: systematic review of grammar material that students have learned; making conversations more active; wide use of situational and associative exercises or problem based tasks. Whereas in groups with low and intermediate levels exercises that develop speech and comprehension such as repetition of key phraseological units and word groups or monitoring the right sound pronunciation become more important.

Key words: *higher education, Russian as a foreign language, educational system, fictional film, differentiation in education.*